

ук.-практ. комент. / А. Х. Степанюк, І. С. Яковець ; за заг. ред. А. Х. Степанюка. - Х. : Юрінком Інтер, 2005. - 560 с.

12. Основы исправительно-трудового законодательства Союза ССР и Союзных Республик // К новой жизни. - М. : МВД СССР, 1969. - № 9. - С. 2-18.

13. Про затвердження Виправно-трудоового кодексу Української РСР : Закон Української РСР від 23 груд. 1970 р. № 3325-07 // Відомості Верховної Ради Української РСР. - 1971. - № 1. - Ст. 6.

14. Комментарий к Исправительно-трудоовому кодексу РСФСР / под ред. и с предисл. Н. П. Мальшакова. - [2-е изд., перераб. и доп.]. - М. : Юрид. лит., 1979. - 264 с.

15. Уголовно-исполнительский кодекс Республики Беларусь. - Минск : Национальный центр информации Республики Беларусь, 2000. - 144 с.

16. Уголовно-исполнительский кодекс Российской Федерации. - М. : Омега-Л, 2012. - 91 с

17. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 черв. 1999 р. № 10 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. - К. : ПАЛИВОДА А.В., 2011. - С. 165-168.

18. Научно-практический комментарий Кримінально-виконавчого кодексу України / [І. Г. Богатирьов, О. М. Джужа, О. І. Богатирьова, Є. М. Бодюл та ін.] ; за заг. ред. І. Г. Богатирьова. - К. : Атіка, 2010. - 344 с.

19. Кримінально-виконавчий кодекс України : на-ук.-практ. комент. / за заг. ред. В. В. Коваленка, А. Х. Степанюка. - К. : Атіка, 2012. - 492 с.

20. Кримінально-виконавче право України : підруч. / [О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. - К. : Атіка, 2010. - 752 с.

21. Уголовно-исполнительное право России : [учеб.] / под ред. В. И. Селиверстова. - [6-е изд., перераб. и доп.]. - М. : Норма ИНФРА, 2012. - 544 с.

22. Бабаев М. М. Теоретические и прикладные проблемы обеспечения криминологической безопасности / М. М. Бабаев, В. А. Плешаков // Уголовная политика и проблемы безопасности государства : Тр. Акад. - М. : Акад. управления МВД России, 1998. - С. 34-42.

23. Анисимков В. М. Особенности обеспечения безопасности, порядка исполнения и отбывания наказания в ИТУ / В. М. Анисимков, В. С. Епанешников. - Уфа : УВШ МВД РФ, 1996. - 124 с.

24. Селиверстов В. И. Законные интересы, как элемент правового статуса лиц, отбывающих наказание в виде лишения свободы / В. И. Селиверстов // Правовое и методическое обеспечение исполнения наказаний : сб. науч. тр. - М. : Изд-во ВНИИ МВД РФ, 1994. - С. 10-24.

25. Колб О. Г. Про деякі проблеми реалізації засудженими своїх прав і законних інтересів / О. Г. Колб, А. І. Грушицький // Формування пенітенціарної системи України: проблеми сьогодення : наук.-практ. конф. (Одеса, 25 трав. 2012 р.). - О., 2012. - С. 57-60.

26. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782 - XII // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 11. - Ст. 51.

27. Інструкція про порядок здійснення заходів щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби : затв. наказом ДДУПВП від 4 квіт. 2005 р. № 61 // Офіційний вісник України. - 2005. - № 21. - Ст. 1160. - 10 черв.

28. Колб І. О. Про зміст механізму забезпечення права засуджених на особисту безпеку / І. О. Колб // Формування пенітенціарної системи України: проблеми сьогодення : наук.-практ. конф., м. Одеса, 25 трав. 2012 р. - О., 2012. - С. 53-55.

29. Колб І. О. Щодо напрямків, форм і засобів забезпечення права засуджених на особисту безпеку / І. О. Колб, В. В. Лопоха // Пріоритетні напрями розвитку законодавства України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 10-11 листоп. 2011 р. - Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2011. - Ч. 3 - С. 75-76.

30. Лапин А. А. Стратегия обеспечения криминологической безопасности личности, общества, государства и ее реализация органами внутренних дел : [моногр.] / А. А. Лапин ; под общ. ред. С. Я. Лебедева. - М. : ЮНИТИ - ДАНА; Закон и право, 2012. - 295 с.

*Ліховіцький Я.О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Ужгородського Національного університету
Надійшла до редакції: 21.01.2017*

УДК 341.3

ГАЛУЗЕВІ ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Стаття присвячена розгляду галузевих принципів міжнародного гуманітарного права. Розглядаються точки зору провідних науковців в цій сфері. На основі аналізу думок фахівців у відношенні переліку принципів міжнародного гуманітарного права виділяються найбільш значущі галузеві принципи.

Ключові слова: Міжнародне гуманітарне право, галузеві принципи міжнародного гуманітарного права, принцип гуманності.

Статья посвящена рассмотрению отраслевых принципов международного гуманитарного права. Рассматриваются точки зрения ведущих ученых
© В.Х. Ярмак, 2017

в этой отрасли. На основе анализа мнений ученых выделяются наиболее значимые и признанные принципы международного гуманитарного права.

Ключевые слова: Международное гуманитарное право, отраслевые принципы международного гуманитарного права, принцип гуманности.

The article is devoted to the industry of the principles of international humanitarian law. Modern international humanitarian law contains not only numerous specific rules of warfare, but a number of the principles of this branch of international law. Appearance, the formation of industry principles and their content is defined by the specificity

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

of the social relations they regulate. An essential feature of the principles of the law of armed conflict basic principles of international law is that basic principles of international law are the right of peaceful coexistence, and the principles of international humanitarian law applicable to armed conflicts, contain certain rules of conduct of the warring parties, that is, determine the relations connected with the armed conflict.

It should be noted that the appearance of branch principles of international humanitarian law was caused by objective necessity to summarize how the principles that formed as separate rules and concepts. Principles objectively necessary for the functioning of the system of relations and norms, they have historically developed along with this system. Opinions about the content of the principles of international humanitarian law quite a lot. Of course, the branch principles of international humanitarian law must conform to basic principles of international law and to develop them, the system principles are also complemented by a content of the General principles of law. In addition, new trends in international relations make adjustments to the content of international humanitarian law.

Considers the perspective of the leading scientists in this field. Based on the analysis of expert opinions in relation to the list of principles of international humanitarian law the most significant industry principles.

Key words: international humanitarian law, branch principles of international humanitarian law, principle of humanity.

Міжнародні відносини характеризуються великою різноманітністю, що зумовлює потребу в певних міжнародно-правових нормах, які їх регулюють. Для міжнародного публічного права властивим є його внутрішня цілеспрямованість, наявність загальноновизнаних принципів, взаємопов'язаність правових норм, погодженість рішень міжнародних організацій, обґрунтованість рішень міжнародних судових органів, а також інститутів міжнародного права.

Міжнародне гуманітарне право, як самостійна галузь міжнародного публічного права містить всі згадані елементи, тому не випадково його називають підсистемою в рамках цілісної системи міжнародного публічного права. Розуміння суті і значення міжнародного гуманітарного права дуже важливо. Особливо це важливо зараз, коли суверенна Україна після проголошення незалежності стала повноправним суб'єктом міжнародних відносин, а Конституція України чітко визначає: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України.»

Термін «міжнародне гуманітарне право», уперше був запропонований Жаном Пікте і увійшов в назву Женевської дипломатичної конференції (1974-1977 рр.) з питання про підтвердження розвитку міжнародного гуманітарного права, що застосовується в період збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право виникло не за бажанням окремих осіб або держав, а внаслідок реальних суспільних процесів. Якщо розуміти первинне значення визначення міжнародного права як права у відносинах між народами, то можна передбачити, що перші звичайні норми зароджувалися ще до становлення державності, при первісно громадському ладі. Зародившись на початку людської цивілізації ідея захисту людини від бід військового часу є актуальною і зараз.

Сучасне міжнародне гуманітарне право містить у собі

не тільки численні конкретні правила ведення збройної боротьби, але і низку принципів даної галузі міжнародного права. Виникнення, формування галузевих принципів та їхній зміст визначаються специфікою суспільних відносин, які вони регулюють. Істотною особливістю принципів права збройного конфлікту від основних принципів міжнародного права є те, що основні принципи міжнародного права складають право мирного співіснування, а принципи міжнародного гуманітарного права стосуються збройних конфліктів, містять у собі певні правила поведінки воюючих сторін, тобто визначають відносини, пов'язані зі збройним конфліктом.

Слід зазначити, що поява галузевих принципів міжнародного гуманітарного права була викликана об'єктивною необхідністю узагальнити як принципи те, що сформувався у виді окремих правил і понять. Принципи об'єктивно необхідні для функціонування даної системи відносин і норм, вони історично розвивалися разом з цією системою. Думок відносно змісту принципів міжнародного гуманітарного права досить багато. Безумовно, галузеві принципи міжнародного гуманітарного права повинні відповідати основним принципам міжнародного права і розвивати їх, система принципів також доповнюється змістом загальних принципів права. Крім того, нові тенденції в міжнародних відносинах вносять корективи в зміст міжнародного гуманітарного права.

Наука міжнародного права не розробила єдиної концепції про принципи міжнародного гуманітарного права. У юристів немає єдності щодо поняття, класифікації, формулювання цих принципів.

На думку Оппенгейма, розвиток права збройних конфліктів (міжнародного гуманітарного права) відбувається на основі принципів: військової необхідності (воюючі повинні застосовувати тільки засоби насильства, необхідні для досягнення військової мети); гуманності (припустимі лише такі засоби і методи війни, що є необхідними для поразки супротивника); лицарства (воюючі повинні виявляти взаємну повагу і шляхетність) [1, с. 246].

Коломбос також називає як основні принципи: гуманізм, лицарство, військову необхідність [2, с. 441].

Ю.М. Колосов називає наступні галузеві принципи міжнародного гуманітарного права:

- гуманізація збройних конфліктів;
- міжнародно-правовий захист жертв війни;
- обмеження воюючих у виборі методів і засобів ведення війни;
- охорона цивільних об'єктів і культурних цінностей;
- захист інтересів нейтральних держав [3, с. 400].

У консультативному висновку Міжнародного суду ООН у справі про правомірність погрози або застосування ядерної зброї, згадуються принципи гуманності (людяності); заборони заподіяння зайвих страждань комбатантам і відповідно застосування зброї, що заподіює такі страждання; захист мирного населення і цивільних об'єктів; відмінності між комбатантами і не комбатантами; заборона нападу на мирне населення і застосування невибіркової зброї [4, с. 272-273].

О.І. Тіунов пише про наступні принципові положення міжнародного гуманітарного права:

- у випадках, не передбачених міжнародними конвенціями, необхідно користуватися загальноновизнаними нормами міжнародного права у виді міжнародно-правових звичаїв, а також вимог людяності і суспільної свідомості;
- застосування норм міжнародного гуманітарного права не торкається правового статусу сторін конфлікту, тобто

ці норми застосовуються незалежно від того, знаходяться вони юридично в стані війни чи ні;

- сторони, які беруть участь у конфлікті, не мають необмеженого права у виборі методів і засобів ведення війни і нанесення шкоди ворогу, сила повинна використовуватися в межах, достатніх для досягнення цілей воєнних дій;

особи, виведені з ладу, або які не беруть участі безпосередньо у воєнних діях, мають право на повагу, захист і гуманне поводження;

поводження з усіма людьми не повинне мати розходжень за ознаками раси, статі, національності, мови, соціального походження, релігійних та інших переконань; гуманітарна допомога з боку медичного персоналу нейтральних країн не повинна розглядатися як втручання в збройний конфлікт;

військовополоненим повинен бути забезпечений захист на національному і міжнародному рівні;

сторони збройного конфлікту повинні проводити відмінності між цивільним населенням (нонкомбатантами) і комбатантами, які дозволяють щадити цивільне населення і цивільні об'єкти;

метою норм міжнародного гуманітарного права є реалізація принципів гуманності й обмеження наслідків збройних конфліктів [5, с. 149-150].

I.Н.Арцибасов і С.А.Єгоров пропонують вважати загальними принципами міжнародного гуманітарного права принципи гуманізму, неприпустимості дискримінації, відповідальності за порушення норм і принципів цієї галузі міжнародного права. Серед принципів, що регулюють засоби і методи збройної боротьби, називають принципи обмеження воюючих у виборі засобів збройної боротьби, розмежування військових і цивільних об'єктів, заборона застосовувати недозволені засоби війни, зброю масового знищення, зброю, яка заподіює зайві страждання. Вони підрозділяють принципи захисту учасників збройної боротьби і цивільного населення на дві підгрупи: принципи захисту прав комбатантів, і відповідно, принципи захисту прав цивільних осіб під час збройних конфліктів [6, с. 74-79].

А.І. Полторак і Л.І. Савинський серед основних принципів права збройних конфліктів називають:

принцип гуманізації сфери збройної боротьби;

принцип неприпустимості застосування варварських і нелюдських засобів ведення збройної боротьби;

принцип захисту жертв війни і мирних об'єктів;

принцип рівного поводження з учасниками збройних конфліктів і заборони їх дискримінації;

принцип чесності і сумлінності у виборі методів ведення збройної боротьби;

принцип відповідальності учасників збройних конфліктів за військові злочини [7, с. 123-137].

Представляється, що найбільш складну і розгалужену систему принципів пропонує Ж. Пікте, який поєднує їх у три групи: основні, загальні і принципи, якими повинні керуватися воюючі стосовно жертв збройних конфліктів:

1. Вступні положення, що включають «Обмовку Мартенса» і формулювання про те, що «застосування гуманітарного права не торкається правового статусу сторін, що знаходяться в конфлікті».

2. Основні принципи (є базою для загальних принципів):

«Принцип Права Гуманності» (військова необхідність повинна узгоджуватися з повагою до людини);

принцип права війни (міжнародного гуманітарного

права) - воюючі «не повинні наносити своєму супротивнику збиток, нерозмірний з метою війни, яка полягає в знищенні чи ослабленні військової могутності супротивника»;

принцип Женевського права: «особи, виведені з ладу, а також ті, хто не бере участі безпосередньо в бойових діях, мають право на повагу, захист і гуманне поводження»;

принцип Гаазького права: «Право сторін, що знаходяться в конфлікті, вибирати методи або засоби ведення воєнних дій не є необмеженим».

3. Загальні принципи:

принцип недоторканності (кожний має право на повагу до життя, фізичну і психічну недоторканність, на повагу усього, що є невід'ємною частиною його особистості);

неприпустимість дискримінації (поводження з усіма людьми не повинне мати розходжень, заснованих на ознаках раси, статі, національності, мови, соціального походження, матеріального становища, політичних, філософських, релігійних переконань або яких-небудь інших подібних критеріїв);

принцип безпеки (кожний має право на особисту безпеку).

4. Принципи, що відносяться до жертв конфліктів (Женевське право):

принцип нейтральності (гуманітарна допомога ніколи не є втручанням у конфлікт);

принцип нормальності (в осіб, що знаходяться під захистом, повинна бути можливість вести нормальне життя);

принцип захисту (держава повинна як на національному, так і на міжнародному рівні забезпечити захист осіб, що опинилися в її владі).

5. Принципи, що відносяться до права війни:

принцип обмеження по особам (цивільне населення й окремі цивільні особи користуються загальним захистом від небезпек, що виникають у зв'язку з воєнними операціями);

принцип обмеження по об'єктах (напади повинні бути строго обмежені військовими об'єктами);

принцип обмеження по засобах і методах ведення воєнних дій (забороняється використовувати проти будь-кого зброю або методи ведення воєнних дій, здатні заподіяти зайву шкоду або надмірні страждання) [8, с. 77-100].

Струнка система принципів та їх класифікація мають істотне значення для ефективності міжнародного гуманітарного права. Принципи міжнародного гуманітарного права є правовою основою, на якій базуються конкретні норми. Зміст і призначення норми можна усвідомити лише з урахуванням відповідного принципу.

Принципи забезпечують праву, застосовуваному в період збройних конфліктів, єдність і системність, визначають мету, зміст, напрямки нормативного регулювання. Будь-який міжнародно-правовий акт, що містить неконкретні, відірвані від дійсності норми, буде марний, особливо це актуально для такої специфічної для регулювання правом сфери, як збройна боротьба.

Наявність у міжнародному гуманітарному праві системи принципів дає ключ до правильної оцінки внутрішньодержавних актів, і в першу чергу тих, які регламентують дії збройних сил під час бойових дій.

Застосування міжнародного гуманітарного права - це не тільки законодавча і правозастосовна діяльність, норми цього права повинні бути сприйняті і визнані правосвідомістю більшості людей [9, с.177], важлива

роль у вирішенні цієї задачі повинна належати системі принципів міжнародного гуманітарного права.

Зайва деталізація і громіздкі формулювання принципів, розподіл їх на загальні і спеціальні, представляється недоцільним. Чіткість і лаконічність системи принципів міжнародного гуманітарного права, на наш погляд, може сприяти більш ефективному її розумінню і застосуванню.

Аналіз думок фахівців у відношенні переліку принципів міжнародного гуманітарного права дозволяє виділити серед найбільш значимих і визнаних наступні галузеві принципи:

Принцип гуманності - основоположний принцип.

Принцип захисту цивільного населення й об'єктів, жертв війни.

Принцип обмеження засобів і методів ведення війни.

Принцип поваги прав людини.

Принцип не заподіяння зайвих страждань.

Принцип відповідальності за порушення норм і принципів міжнародного гуманітарного права.

Література

1. Опенгейм Л. Международное право: Пер. с англ. Я.И. Рецкера и А.А. Санталова / Под ред. Г.А. Голунского: В 2 т. - М.: Иностранная литература, 1949. - Т. II. Полумтом 1. - 439 с.

2. Коломбос Д. Международное морское право. - М.: Прогресс, 1975. - 782 с.

3. Международное право: Учебник / Отв. ред. Ю.М. Колосов. - М.: Международные отношения, 2000. - 720 с.

4. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: Учебник. - М.: Бек, 1998. - 410 с.

5. Тиунов О.И. Международное гуманитарное право: Учебник для вузов. - М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. - 326 с.

6. Арцибасов И. Н., Егоров С.А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. - М.: Международные отношения, 1989. - 248 с.

7. Полторак А.И. Савинский Л.И. Вооруженные конфликты и международное право. Основные проблемы. - М.: Наука, 1976. - 416 с.

8. Пикте Ж. Развитие и принципы международного гуманитарного права. - М.: МККК, 1994. - 128 с.

9. Рогожин С. Социологический анализ норм международного гуманитарного права // Московский журнал Международного Права. - 2000. - № 4/40. - С. 173-182.

Ярмак В.Х.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін
ОДУВС

Надійшла до редакції: 17.02.2017

УДК 004.9

КІБЕРВІЙНА ЯК НОВИЙ ВИД ПРОТИСТОЯННЯ ДЕРЖАВ

Бараненко Р. В.,

Задорожна А. Ю.

В статті розглянуто поняття та визначення терміну «кібервійна».

Розглянуто серію найвідоміших кібератак, що було вчинено за останні 10 років, а саме Естонську кібервійну 2007 року, Грузинську кібервійну 2008 року, злом електронної інфраструктури канадського уряду в 2011 році.

В 2007 році було атаковано естонські банки, уряд, міністерства, газети та телебачення. Наслідки атаки були настільки великими, що спонукали НАТО активізувати свої можливості для ведення кібервійни й створити дослідницький центр кібероборони альянсу в Талліні в 2008 році. Вони також мотивували Естонію закликати Європейський союз до впровадження кримінальної відповідальності за вчинення кібератак.

Під час конфлікту між Грузією та Росією в 2008 році Грузія пережила інтенсивне накопичення кібератак проти урядової й цивільної інтернет-інфраструктури: DDoS-атаки, ін'єкції SQL і міжсайтовий скриптинг (XSS). Оскільки можливості кібероборони грузинського уряду були досить обмежені, це змусило його звернутися за допомогою до міжнародної спільноти, щоб зберегти деякі зі своїх каналів інформації відкритими для громадськості. Було передано частину активів і сайтів на сервери в таких країнах, як США, Естонія та Польща.

Злом канадського уряду було виявлено в січні 2011 року. Кібератаку було реалізовано у вигляді системи фішингу. Цей вірус вразив Міністерство національної оборони Канади, федеральний департамент фінансів, Раду казначейства.

Ключові слова: DDoS-атака, злом, інтернет, інтернет-інфраструктура, кібервійна, кібератака, комп'ютер, сайт, фішинг, хакер.

В статье рассмотрены понятия и определения термина «кибервойна».

Рассмотрена серия самых известных кибератак, которые были совершены за последние 10 лет, а именно Эстонская кибервойна 2007 года, Грузинская кибервойна 2008 года, взлом электронной инфраструктуры канадского правительства в 2011 году.

В 2007 году были атакованы эстонские банки, правительство, министерства, газеты и телевидение. Последствия атаки были настолько огромными, что побудили НАТО активизировать свои возможности для ведения кибервойны и создать исследовательский центр киберобороны альянса в Таллине в 2008 году. Они также мотивировали Эстонию призвать Европейский союз к внедрению уголовной ответственности за совершение кибератак.

Во время конфликта между Грузией и Россией в 2008 году Грузия пережила интенсивное накопление кибератак против правительственной и гражданской интернет-инфраструктуры: DDoS-атаки, инъекции SQL и межсайтовый скриптинг (XSS). Поскольку возможности киберобороны грузинского правительства были весьма ограничены, это заставило его обратиться за помощью к международному сообществу, чтобы сохранить некоторые из своих каналов информации открытыми для общественности. Была передана часть активов и сайтов на серверы в таких странах, как США, Эстония и Польша.

Взлом канадского правительства был обнаружен в январе 2011 года. Кибератака была реализована в виде системы фишинга. Этот вирус поразил Министерство национальной обороны Канады, федеральный департамент финансов, Совет казначейства.

Ключевые слова: DDoS-атака, взлом, интернет,

© Р.В. Бараненко, 2017